

COVID-19'UN NEDENLERİ ALGISI İLE COVID-19 KORKUSU ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Okan Anıl AYDIN¹

Sibel ORHAN²

Muhammet GÜMÜŞ³

Necibe KAYA⁴

Ezgi MAHANOĞLU⁵

ÖZET

Çalışmanın amacı, Türkiye'de yaşayan 18 ve üzeri yaş aralığındaki kişilerin, Covid-19 nedenleri algısı ile korkusu arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Çalışmada veri toplama aracı olarak online anket kullanılmıştır. 305 katılımcı rastgele örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Anket formu; sosyo-demografik bilgi formu, Covid-19 Korkusu ve Covid-19 Nedenleri Algısı ölçekleri olarak üç bölümden oluşmaktadır. Veri analizinden önce keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizleri yapılmış ve ardından da sıklık, ilişki ve farklılık analizleri %95 güven aralığında uygulanmıştır. Elde edilen analiz verilerinden ulaşılan sonuçlara göre; Covid-19 korkusu ile Covid-19 nedenleri algısının çevre alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunurken ($r=0.128$), komplo ve inanç alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki saptanamamıştır ($r=0.046$ ve 0.108). Covid-19 korkusu ortalamasına bakıldığında, orta düzeyde(2.76) bir katılım vardır ve sosyo-demografik özelliklere göre anlamlı bir farklılık yoktur. Covid-19 niyet algısı ölçeğinin alt boyutlarına bakıldığında; komplonun (3.45), çevrenin (3.23), ve inancın (2.70) orta düzeyde bir katılıma sahip olduğu görülmektedir. Komplo alt boyutu yaşanan bölgeye, çevre alt boyutu ise, cinsiyete göre anlamlı olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların Covid-19'un neden ortaya çıkmış olabileceğine dair en fazla komplo alt boyutuna katıldıkları, Covid-19 korkusu ile çevre alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı düşük düzeyde pozitif bir ilişki olduğu, Covid-19'un komplo teorisi olduğuna; erkek katılımcıların kadın katılımcılardan, kırsal bölgede yaşayanların kentsel bölgede yaşayanlardan daha fazla katıldıkları, Covid-19'un inanca ilişkin nedenlerden kaynaklandığı görüşüne; erkek katılımcıların kadın katılımcılardan, ilköğretim mezunu katılımcıların da lisans veya lisansüstünden mezun katılımcılardan daha fazla katıldığı saptanmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlardan da görüldüğü üzere, Covid-19 nedeniyle yakınlarını kaybeden bireylerde daha çok korku ve panik üst seviyededir. Bu duygu bunalım bozukluğundan bireylerin kurtulması için yakın gözetim altında izlenmeleri gerekmektedir. Araştırma kapsamında kullanılan anket, farklı kitlelere de uygulanmalı ve yapılan çalışmalar arasında karşılaştırmalı sonuçlara yer verilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Korku, Komplo, Niyet, Stres

A STUDY ON THE RELATIONSHIP BETWEEN THE PERCEPTION OF CAUSES OF COVID-19 AND THE FEAR OF COVID-19

ABSTRACT

The aim of the study is to determine the relationship between the perception of the causes of Covid-19 and the fear of people aged 18 and over living in Turkey. An online questionnaire was used as a data collection tool in the study. 305 participants were selected by random sampling method. Survey form; The socio-demographic information form consists of three parts: Fear of Covid-19 and Perception of Causes of Covid-19 scales. Before the data analysis, exploratory and

¹ Arş. Gör., Beykent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, İstanbul, Türkiye, E-mail: anilaydin@beykent.edu.tr, ORCID NO: 0000-0001-5992-1611

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ, Türkiye, E-mail: sibelorhan09@gmail.com, ORCID NO:0000-0002-2892-3865

³ Yüksek Lisans Öğrencisi, Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sivas, Türkiye, E-mail: muhammetgumus5208@gmail.com, ORCID NO:0000-0003-1278-6234

⁴ Doktora Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, Türkiye, E-mail: n.kayafiliz@gmail.com, ORCID NO:0000-0002-0521-6068

⁵ Yüksek Lisans Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş, Türkiye, E-mail: ezgimahanoğlu@hotmail.com, ORCID NO: 0000-0002-0063-2126

confirmatory factor analyzes were performed, and then frequency, correlation and difference analyzes were applied at 95% confidence interval. According to the results obtained from the analysis data obtained; While there was a significant relationship between the fear of Covid-19 and the environmental sub-dimension of the perception of the causes of Covid-19 ($r=0.128$), no significant relationship was found between the conspiracy and belief sub-dimensions ($r=0.046$ and 0.108). Looking at the mean of fear of Covid-19, there is a moderate (2.76) participation and there is no significant difference according to socio-demographic characteristics. Considering the sub-dimensions of the Covid-19 intent perception scale; conspiracy (3.45), environment (3.23), and belief (2.70) seem to have moderate participation. It was determined that the conspiracy sub-dimension was significant according to the region of residence, and the environment sub-dimension was significant according to gender. It was stated that the participants agreed with the conspiracy sub-dimension the most about why Covid-19 might have arisen, that there was a statistically significant low-level positive relationship between the fear of Covid-19 and the environment sub-dimension, that Covid-19 was the conspiracy theory; the opinion that male participants participated more than female participants, those living in rural areas participated more than those living in urban areas, and that Covid-19 was caused by reasons related to faith; It was determined that male participants participated more than female participants, and primary school graduate participants attended more than undergraduate or graduate participants. As can be seen from the results obtained from the study, individuals who lost their relatives due to Covid-19 have more fear and panic at the highest level. In order to get rid of this emotional depression disorder, individuals should be followed under close surveillance. The questionnaire used within the scope of the research should be applied to different populations and comparative results should be included among the studies.

Key words: Covid-19, Fear, Conspiracy, Intention, Stress

1.GİRİŞ

İnsanlığın başlangıcından bu yana birçok olağanüstü felaket ve salgınla karşı karşıya kalan dünya, Covid-19 olarak adlandırılan bir krizle mücadele halindedir. Çıkış kaynağı Çin'in Wuhan kenti olarak kabul edilen Covid-19, Dünya Sağlık Örgütü'nün onayı ile 11 Mart 2020 tarihinde pandemi olarak ilan edilmiş ve tüm dünyada hızla yayılan ölümcül bir hastalık haline gelmiştir (Altın, 2020: 49).

Süregelen etkilerinin beraberinde yeni bilgileri de açığa çıkaran Covid-19'un ortaya çıkış nedenine yönelik mevcut bilgiler göz önüne alındığında; Wuhan'da canlı hayvan satan ve daha sonra hastalığın çıkış noktası olabileceği ön görülerek kapatılan pazar yeri ile ilişkili olduğu düşünülmüştür. Ancak ilerleyen süreçte Covid-19'un temelde damlacık yolu ve hastalık taşıyan bireylerde öksürme veya hapşırma yolu ile etrafa saçılan damlacıklara etkileşim sonrası bulaşan bir virüs olduğu ve genel olarak dış ortamlara, alkol ve dezenfektanlara çok dayanıklı olmadığı tespit edilmiştir (Dikmen, vd. 2020: 30-31). Bireysel ve toplu yaşam biçimimizi hem maddi hem de manevi olarak derinden sarsan Covid-19, bireylerde genellikle soğuk algınlığı ile benzer semptomlar gösterse de, ciddi akut solunum yolu enfeksiyonlarına yol açarak ölümle sonuçlanabilen bir hastalıktır (Zhou, vd. 2020: 270). Virüsün şimdiye kadar bilinen en gözle görülür belirtileri; halsizlik, kuru öksürük, eklem ağrıları, yüksek ateş ve yorgunluk hissidir. Kimi vakalarda bu belirtiler hastalığın beşinci günü kendini gösterirken, kimi vakalarda iki ile on dört gün arasında seyir gösterdiği belirlenmiştir (Budak - Korkmaz, 2020: 65).

Dünya tarihi boyunca yalnızca denk geldiği dönemi değil, aynı zamanda geleceği de etkileyen ve uzun vadede köklü toplumsal değişimlere yol açan salgın hastalıklar insanlar üzerinde derin etkiler yaratarak ciddi korkulara ve paniğe sebebiyet vermektedir. Küreselleşmenin etkisiyle dünyanın herhangi bir ülkesinde oluşacak olumsuz bir etkinin diğer ülkelerin kayıtsız kalmaları imkânsızdır. Pandemi oluşturan COVID19 salgını tüm dünyayı psikolojik olarak etkilemektedir (Çatuk ve Aydın, 2021:3). Bu bağlamda, Covid-19 pandemisinin de tüm dünyada insanoğlunun hayatını önemli ölçüde şekillendiren ve kalıcı izler bırakan bir etkiye sahip olduğunu söylemek mümkündür (Türkmen ve Özşarı, 2020: 61). Covid-19'un pandemi olarak ilan edilmesi ile bireyler;

stres, kaygı, tükenmişlik, korku ve yalnızlık gibi duygular ile mücadele etmek zorunda kalmıştır (Emiral, vd. 2020: 139-144). Bireylerin günlük yaşantılarında meydana gelen aksaklıklar ve bozulmalar, belirsizlik hissi, enfekte olma korkusu, yaşanan alanların güvenliğinden şüpheye düşme gibi yansımalar Covid-19 pandemisinin gerek fiziksel gerekse ruhsal etkileri olan bir salgın olduğunu göstermiştir (Arpacıoğlu, vd. 2021: 89).

Covid-19 salgınında bulaş riskinin artışı, pozitif vakaların fazlalığı ve ölüm oranlarında meydana gelen yükseliş bireyler üzerinde ciddi psikolojik etkiler oluşturmuş ve bu doğrultuda korku duygusunun ortaya çıkışını tetiklemiştir (Gencer, 2020: 1156). Bireylerin çevrelerinde oluşan olumsuz durumlara karşı verdikleri fiziksel, ruhsal, psikolojik duygu durum bozuklukları korku terimi ile açıklanabilir. Kişinin yaşamını devam ettirmesi hususunda önemli bir role sahip olan korku, psikolojik ve fizyolojik etkilerinden ötürü rahatsızlık verici ve istenmeyen bir duygu olarak nitelendirilebilir (Paksoy, 2020: 141).

Pandemi döneminde bazı bireyler, virüs ile enfekte olan kişilerle temas kurma veya virüsün bulaşması konusunda da korku yaşayabilmektedirler (Lin, 2020: 1). Bu dönemde oluşan korku, kişilerin sosyal yaşantılarında diğer bireylere karşı bir ayırımın söz konusu olmasına sebep olabilmekte ve hastalığın etkilerini arttırabilmektedir (Yakut, vd. 2020: 245).

Korku, kişinin hayatta kalması için gerekli olan bir duygudur. Bununla birlikte korkunun yıkıcı etkisi de söz konusudur. Bireyin çevresinde oluşan durum bozuklukları, kaygı bozuklukları, şizofreni gibi ruhsal hastalıklar, işçilerin iş yerlerinde uğradıkları mobbing gibi birçok zararlı durum yıkıcı etkiler arasında yer almaktadır (Paksoy, 2020: 142). Korku, Covid-19 hastası olmayıp kendisini hasta olarak nitelendiren bazı bireylerin bu sebeple intihar etmesine yol açabilmektedir (Çifçi - Demir 2020: 28). Pandemi döneminde oluşan korku, aynı zamanda hem sağlıklı bireylerin hem de ruh sağlığı sorunu olan kişilerin stres ve anksiyete düzeylerini yükseltmektedir (Shigemura, vd. 2020). Kaygı bozukluğu sözcüğünü Türk Dil Kurumu, “Bireyin çevresinde gelişen olaylara karşı verdiği ani duygusal durum bozuklukları” olarak açıklamıştır (<http://www.tdk.gov.tr/>).

Pandemi döneminde oluşan korku ve endişe hali kimsenin virüsle enfekte olmak istememesinden ötürü anlaşılabilir bir durumdur fakat korku kontrol edilemez bir duruma ulaştığında, kişilerin ruh sağlığını tehdit edecek sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Ruhsal sağlık durumu, gerek kişilerin gerekse toplumun genel refahını ve psikolojik iyi oluşunu doğrudan ilgilendirmektedir. Bu konu üzerinde sağlık profesyonelleri ve yetkili kişilerin ciddiyetle durmaları ve yaşam kalitesini etkileyen salgın sürecinin sebep olduğu olumsuz durumlarla başa çıkmaları hususunda yollar araştırılmalıdır. Geçen sürede dünyanın farklı yerlerindeki bilim insanları korona virüsü tedavi etmenin iyileştirici ve tanısal yönlerini bulmak için uzun uğraşlara girmişlerdir. Fakat bu konuda hastalığın ruhsal sağlık üzerindeki psikolojik etkileri üzerine yeterli odaklanmanın sağlandığı söylenemez (Gencer, 2020: 1157).

Yapılan alan yazın incelemesinde, Covid-19 salgınının ortaya çıkışı ile bireylerin psikolojik ve ruhsal durumlarına dikkat çeken birçok çalışma olduğu gözlemlenmiştir:

Badahdah ve arkadaşları (2020), “Umman'daki Covid-19 Salgını Sırasında Doktorların Psikolojik Sağlığı” başlıklı çalışmalarında, Covid-19'un Umman'daki farklı sağlık birimlerinde çalışan doktorların ruh sağlığı üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamışlardır. Çalışma sonucunda, Covid-19'un başta kadın ve genç hekimler olmak üzere doktorların ruh sağlığını etkilediğine, kadınların stres düzeylerinin erkeklerden daha fazla olduğuna, daha yaşlı doktorların gençlere

kıyasla daha fazla sağlık ve daha düşük düzeyde stres yaşadığına ve evli hekimlerin evli olmayanlara göre daha az stres düzeyine sahip olduğuna ulaşılmıştır.

Bakioğlu vd. (2020), “Covid-19 ve Pozitiflik Korkusu: Belirsizlik, Depresyon, Anksiyete ve Strese Hoşgörüsüzlüğün Aracı Rolü” isimli araştırmalarında, Covid-19 korkusu ile pozitiflik arasındaki ilişkide belirsizlik, depresyon, anksiyete ve strese tahammülsüzlüğün aracı rolünü araştırmayı amaçlamışlardır. Araştırma sonucunda, Covid-19 korkusu ile belirsizlik, depresyon, anksiyete ve strese tahammülsüzlük arasında pozitif, Covid-19 korkusu ile pozitiflik arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Covid-19 korkusundaki belirsizliği ortadan kaldırmak, depresyon, anksiyete ve stresi azaltmaya ve pozitifliği artırmaya katkıda bulunacaktır.

Ekiz vd. (2020), “Bireylerin Sağlık Anksiyetesi Düzeyleri İle Covid-19 Salgını Kontrol Algısının Karşılaştırılması” isimli çalışmada, Türkiye’de yaşayan insanların kaygı seviyesi ile Covid-19 kaygı seviyelerini belirlemek ve kaygı seviyesi ile Covid-19 kaygı seviyesi arasındaki farkı belirlemeyi amaçlamışlardır. Çalışma sonucunda; kişilerin kaygı seviyeleri orta düzeyde bulunmuştur. Bununla birlikte, Covid-19 kaygı seviyesine karşı anksiyete düzeylerinin bazı demografik bulgulardan etkilendiği saptanmıştır.

Gencer (2020), “Pandemi Sürecinde Bireylerin Covid-19 Korkusu: Çorum Örneği” isimli çalışmada, bireylerin Covid-19 pandemisine karşı panik seviyeleri bazı demografik bulgulara istinaden araştırılmaya çalışılmıştır. Çalışma, Çorum’da bulunan 369 bayan, 199 bay toplam 568 bireye anket uygulaması ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda, örneklem grubunun korona virüs panik seviyesi bulgularının bazı demografik verilere göre pozitif yönde olumlu olduğu bulunmuştur.

Huang ve Zhao (2020), “Çin’de Covid-19 Salgını Sırasında Genelleştirilmiş Anksiyete Bozukluğu, Depresif Belirtiler ve Uyku Kalitesi: Web Tabanlı Kesitsel Bir Araştırma” başlıklı çalışmalarında, salgın sırasında Çin halkının ruh sağlığı yükünü değerlendirmeyi ve potansiyel etki faktörlerini keşfetmeyi amaçlamışlardır. Çalışmada, web tabanlı kesitsel bir anket kullanarak, demografik bilgiler, Covid-19 ile ilgili bilgiler, genelleştirilmiş anksiyete bozukluğu (GAD), depresif belirtiler ve uyku kalitesi ile değerlendirilen 7.236 gönüllü üzerinden veri toplanmıştır. Çalışma sonucunda, Covid-19 salgını sırasında halkın büyük bir çoğunluğunun salgını mental bir sağlık yükü olarak gördüğü ve salgınların psikolojik sonuçlarının sürekli gözetim halinde olması ve dünyanın bu gibi durumlar karşısında hazırlıklı olmasının rutin hale gelmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Li vd. (2020), “Yeni Koronavirüs-Ençekte Pnömoninin Wuhan, Çin’deki Erken Bulaşma Dinamikleri” isimli çalışmada korona virüs ile enfekte pnömoni vakalarının demografik özellikleri, hastalık geçmişi ve hastalık zaman çizelgeleri hakkında bilgi toplamayı amaçlamışlardır. Çalışma sonucunda; salgının kontrol edilebilmesi için önlemler alınması gerektiği belirlenmiştir.

Paksoy (2020), “Covid-19 Pandemisi İle Oluşan Korku ve Davranışlara İncanın Etkisi Üzerine Bir Araştırma: Türkiye Örneği” isimli çalışması için oluşturulan ankette, korona virüs pandemisi yaşandıktan sonra inancın panik ve eylemlere karşı olan ilişkisi bulunmaya çalışılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre, inancın panik ve eylemleri nasıl etkilediği saptanmıştır.

Tönböl (2020), “Covid-19 Salgını Sonrası 20-60 Yaş Arası Bireylerin Psikolojik Dayanıklılıklarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” isimli çalışmada, korona virüs pandemisi yaşandıktan sonra 20-60 yaş arası kişilerin duygusal dayanıklılıklarını sosyo-demografik

bulgular ve korona virüsü etkileyen durumlar bağlamında açıklamak hedeflenmiştir. Çalışma sonucunda; cinsiyet, bireylerin salgın sonrası davranışları ve bilgilenme şekli arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Çalışmanın amacı, Türkiye’de yaşayan 18 ve üzeri yaş aralığındaki kişilerin Covid-19’un nedenleri algısı ile Covid-19 korkusu arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Çalışmanın önemi, Covid-19 nedenlerinin Covid-19 korkusu ile ilişkisinin olup olmadığını belirleyerek, ne tür bir ilişki içinde olduklarını öğrenmektir.

2.GEREÇ VE YÖNTEM

2.1.Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Türkiye’de yaşayan 18 ve üzeri yaş aralığındaki kişiler oluşturmaktadır ve gönüllülük esasına dayalı olarak rastgele örnekleme veri toplanmaya çalışılmıştır. Toplumdan veri toplanırken 384 kişinin yeterli olacağı görülmüştür. Fakat hata ve eksik doldurulan anketlerin çıkarılmasından sonra, 305 katılımcıdan elde edilen veri kullanılmaya uygun bulunmuştur.

2.2.Veri Toplama Araçları

Çalışmada verileri toplamak için online anket yöntemi kullanılmıştır. Covid-19’un nedenleri algısının, Covid-19 korkusu ile olan ilişkisini belirlemek için yapılan çalışma üç bölümden oluşmaktadır.

Anketin ilk bölümünde, katılımcıların sosyo-demografik özellikleriyle ilgili ifadeler yer almaktadır.

Anketin ikinci bölümünde, Ladikli vd. (2020)’nin çalışmasında oluşturduğu Covid-19 Korku Ölçeği yer almaktadır. Ölçek, tek alt boyuttan ve 7 ifadeden oluşmaktadır. Ölçek, 5’li likert tipi bir ölçektir (1=kesinlikle katılmıyorum..., 5=Kesinlikle katılıyorum). Ölçek ortalamalarının değerlendirilmesi 1,00 ile 2,33 arası zayıf katılım, 2,34 ile 3,66 arası orta düzeyde katılım ve 3,67 ile 5,00 arası yüksek düzeyde katılımıdır. Ölçeğin orijinal çalışmadaki Cronbach’s Alpha değeri, 0,860’dır bu da çalışmanın kullanılması için güvenilir olduğunu göstermektedir. Ölçek kullanılmadan önce ölçeği geliştiren sorumlu yazarla iletişime geçilerek gerekli izin alınmıştır (Ladikli, vd. 2020).

Anketin son bölümünde ise, Geniş vd. (2020)’nin çalışmasında oluşturduğu Covid-19’un Nedenleri Algısı Ölçeği yer almaktadır. Ölçek, üç alt boyuttan ve 14 ifadeden oluşmaktadır. İlk alt boyut, “komplo” alt boyuttur ve 6 ifadeden oluşmaktadır. İkinci alt boyut, “çevre” alt boyuttur ve 5 ifadeden oluşmaktadır. Son alt boyut ise, “inanç” alt boyuttur ve 3 ifadeden oluşmaktadır. Ölçekteki ifadelerde, 5’li likert tipi ölçek kullanılmıştır(1=kesinlikle katılmıyorum..., 5=Kesinlikle katılıyorum). Ölçek ortalamalarının değerlendirilmesi 1,00 ile 2,33 arası zayıf katılım, 2,34 ile 3,66 arası orta düzeyde katılım ve 3,67 ile 5,00 arası yüksek düzeyde katılımıdır. Ölçeğin orijinal çalışmadaki Cronbach’s Alpha değeri 0,790’dır ve bu da çalışmanın kullanılması için güvenilir olduğunu göstermektedir. Ölçek kullanılmadan önce ölçeği geliştiren sorumlu yazarla iletişime geçilerek gerekli izin alınmıştır (Geniş, vd. 2020).

2.3.Araştırmanın Etik Yönü

Verileri toplamadan önce çalışmada yer alacak bütün bireyler çalışmanın amacı ve gönüllülük esasına dayalı olması hususunda bilgilendirilmiştir.

2.4.Verilerin Analiz Araçları

Araştırmadan elde edilen verilerin analizinde, SPSS 25.0 paket programı ve SPSS'in ek paketi olan AMOS-20 programı kullanılmıştır. Verilerin analizlerine başlamadan önce normal dağılıma uygunluğuna bakılmıştır. Bunun için ilk olarak, Kurtosis ve Skewness değerine bakılmıştır ve verilerin normal dağılım gösterdiği görülmüştür. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistiklerin (ortalama, standart sapma, frekans, yüzde) yanı sıra, pearson korelasyon, bağımsız örneklem t testi ve One-Way ANOVA analizleri uygulanmıştır. Sonuçlar %95 güven aralığında değerlendirilmiştir.

2.5.Geçerlilik ve Güvenirlik Analizleri

Çalışmada, hipotez testlerine başlanmadan önce verilerin güvenilirliğine bakılmıştır. Gerçekleştirilen çalışmada, elde edilen bulguların güvenilirliğini saptamak için Cronbach's Alpha katsayısı hesaplanmıştır. Cronbach's Alpha Katsayısı sıfır ile bir arasında değer almakta ve bire ne kadar yakınsa o kadar güvenilir olduğu söylenmektedir (Karagöz, 2014). Covid-19 Korkusu Ölçeğinin Cronbach's Alpha kat sayısının değeri 0,855 bulunarak oldukça güvenilir olduğu görülmektedir. Covid-19'un Nedenleri Algısı Ölçeğinin Cronbach's Alpha kat sayısı değeri 0,894 iken; komplo alt boyutu 0,944, çevre alt boyutu 0,865 ve inanç alt boyutu 0,880 olarak bulunmuş ve oldukça güvenilir oldukları görülmüştür. Verilerin güvenilir olduğu görüldükten sonra, ölçeklerin geçerliliğini test etmek amacıyla hem açıklayıcı hem de doğrulayıcı faktör analizleri yapılmıştır.

2.5.1.Açıklayıcı Faktör Analizi

Açıklayıcı faktör analizinde ilk olarak verilerin uygunluğu için Kaiser Meyer Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett Sphericity Testi (BST) sonuçlarına bakılmaktadır. KMO 1'e yaklaştıkça çalışmada kullanılan örneklem büyüklüğü mükemmel ulaşmaktadır (Karagöz, 2014). Covid-19 Korkusu Ölçeği için KMO örneklem yeterliliği test sonucu 0,856 olarak bulunmuştur. Bu sonuca göre, çalışmanın örneklem büyüklüğünün çok iyi olduğu söylenebilir. Ölçeğin BST sonucu da, faktör analizi yapılması için anlamlı bulunmuştur ($p < 0,05$). Çalışmada faktör sayılarının belirlenmesinde özdeğer ve açıklanan varyans dikkate alınmıştır. Çalışmada, Covid-19 Korkusu Ölçeğinin açıklanan toplam varyansı %53,919 bulunmuştur. 7 ifadeden oluşan ölçek tek boyuttan oluşmaktadır. İfadelerin faktör yükleri ise orta ve yüksek değerler yer almaktadır. Bu da ifadelerin ölçeğe uygun olduğunu göstermektedir.

Covid-19'un Nedenleri Algısı Ölçeğinin açıklayıcı faktör analizi sonuçları ise; KMO örneklem yeterliliği test sonucu, 0,880 olarak saptanmıştır. Bu sonuca göre, çalışmanın örneklem büyüklüğünün yeterli olduğu görülmektedir. Ölçeğin BST sonucu da faktör analizi yapılması için anlamlı bulunmuştur ($p < 0,05$). Covid-19'un Nedenleri Algısı Ölçeğinin açıklanan toplam varyansı %75,129 olarak bulunmuştur. 14 ifadeden oluşan ölçek, orijinal çalışmada olduğu gibi üç alt boyuttan oluşmaktadır. İfadelerin faktör yüklerine bakıldığında ifadelerin doğru şekilde dağıldığı tespit edilmiştir.

2.7. Doğrulayıcı Faktör Analizi

Ölçeklerin model uyumunun incelenmesinde doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Doğrulayıcı faktör analizinin yapılabilmesi amacıyla veriler SPSS programının ek paketi olan AMOS 20 programına aktarılmıştır. Ardından ölçeklerin model uyum indeksleri incelenmiştir (Karagöz, 2016).

Covid-19 Korkusu Ölçeği için uyum indeksleri; Chisquare 21,201, Degrees of Freedom (sd=7, p=0,003), $\chi^2 /sd=3,029$ hesaplanmıştır. Ayrıca, Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA)= 0,082, Comparative fit Index (CFI)= 0,985, Goodness of fit Index (GFI)=0,980 olarak hesaplanmıştır.

Covid-19'un Nedenleri Algısı Ölçeği için uyum indeksleri; Chisquare 205,182, Degrees of Freedom (sd=74, p=0,000), $\chi^2 /sd=2,773$ hesaplanmıştır. Ayrıca, RMSEA = 0,076, CFI = 0,959, GFI =0,913 olarak hesaplanmıştır. Bu bulgulara göre, her iki ölçeğinde uyum indeksleri modellerinin kabul edilebilir bir değere sahip olduğu ortaya koyulmuştur. Elde edilen verilere göre, veri setinin istenilen uyum değerine sahip olduğu tespit edilmiştir.

2.8. Çalışmanın Hipotezleri

Çalışmanın amaçlarına uygun olarak şu hipotezler geliştirilmiştir.

H_A: Covid-19 Korkusu Ölçeği ile Covid-19'un Nedenleri Algısı Ölçeği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H_{A-1}: Covid-19 Korkusu Ölçeği ile Komplo alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H_{A-2}: Covid-19 Korkusu Ölçeği ile Çevre alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H_{A-3}: Covid-19 Korkusu Ölçeği ile İnanç alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H_B: Katılımcıların sosyo-demografik verileri ile Covid-19 Korkusu Ölçeği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır.

H_C: Katılımcıların sosyo-demografik verileri ile Covid-19'un Nedenleri Algısı Ölçeği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır.

H_{C-1}: Katılımcıların sosyo-demografik verileri ile Komplo alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır.

H_{C-2}: Katılımcıların sosyo-demografik verileri ile Çevre alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır.

H_{C-3}: Katılımcıların sosyo-demografik verileri ile İnanç alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır.

3.BULGULAR

Tablo 1’de katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine ilişkin tanımlayıcı bulgular görülmektedir.

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo-demografik Özelliklerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları (n=305)

Değişkenler		Sayı	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	210	68,9
	Erkek	95	31,1
Medeni Durum	Evli	80	26,2
	Bekar	225	73,8
Yaşadığı Bölge	Kentsel	146	47,9
	Kırsal	159	52,1
Yaş	18-25 Yaş	148	48,5
	26-33 Yaş	96	31,5
	34 ve Üstü Yaş	61	20,0
Eğitim Durumu	İlkokul	41	13,4
	Lise	26	8,5
	Ön Lisans	55	18,0
	Lisans ve Lisansüstü	183	60,0

Katılımcıların 210’unun (%68,9) kadın, 225’inin (%73,8) bekâr, 159’unun (%52,1) kırsal bölgede yaşadığı, 148’inin (%48,5) 18-25 yaş aralığında olduğu ve son olarak da 183’ünün (%60,0) lisans ve lisansüstü eğitim almış olduğu görülmektedir.

Tablo 2’de Covid-19 Korkusu ölçeği ve Covid-19’un Nedenleri Algısı ölçeğinin alt boyutlarına ait ortalamaları, standart sapmaları ve korelasyon analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 2. Çalışmada Kullanılan Ölçeklerin ve Alt Boyutlarının Ortalamaları

Ölçek ve Alt Boyutlar	İfade	Ortalama (\bar{X})	Standart Sapma (S.S.)
	Sayısı		
Covid-19 Korkusu	7	2,76	0,860
Covid-19’un Nedenleri Algısı	14	3,21	0,757
Komplo alt boyutu	6	3,45	0,999
Çevre alt boyutu	5	3,23	0,893
İnanç alt boyutu	3	2,70	1,190

Tablo 2’deki ortalamalar incelendiğinde, Covid-19 Korkusu ölçeğine orta düzeyde ($\bar{X}=2,76 \pm S.S.=0,860$) bir katılım olduğu görülmektedir. Covid-19’un Nedenleri Algısı ölçeğine bakıldığında orta düzeyde ($\bar{X}=3,21 \pm S.S.=0,757$) bir katılım düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Komplo alt boyutu ($\bar{X}=3,45 \pm S.S.=0,999$) orta düzeyde, çevre alt boyutu ($\bar{X}=3,23 \pm S.S.=0,893$) ve inanç alt boyutu ($\bar{X}=2,70 \pm S.S.=1,190$) orta düzeyde katılım düzeylerine sahiptir. Alt boyutlar arasında en düşük katılım düzeyi inanç boyutunun iken, en yüksek katılım ise komplo boyutununudur.

Tablo 3’de Covid-19 Korkusu ölçeği ile Covid-19’un Nedenleri Algısı arasındaki korelasyon analizi sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 3. Çalışmada Kullanılan Ölçeklerin ve Alt Boyutlarının Korelasyon Analizi Sonuçları

Ölçek ve Alt Boyutlar	1	2	3	4	5
Covid-19 Korkusu (1)	1				
(2) Covid-19'un Nedenleri Algısı	* 0,116	1			
Komplo alt boyutu (3)	0,046	* 0,822	1		
Çevre alt boyutu (4)	* 0,128	* 0,722	0,3	1	
İnanç alt boyutu (5)	0,108	* 0,688	60* 0,3	51* 0,3	1

*Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Tablo 3’de pearson korelasyon analizi sonucuna baktığımızda ise, Covid-19 Korkusu ölçeği ile Covid-19’un Nedenleri Algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif fakat düşük düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=0,116$). Buna ek olarak, Covid-19 Korkusu ölçeği ile çevre alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı ama düşük düzeyde pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=0,128$). Covid-19 Korkusu ölçeği ile komplo ve inanç alt boyutları arasında pozitif yönde olumlu bir ilişki bulunmamaktadır. Bu analizlerle birlikte H_{A-1} ve H_{A-3} hipotezleri red edilirken, H_A ve H_{A-2} hipotezleri kabul edilmiştir. Bunlara ek olarak, Covid-19 Korkusu Ölçeği ile yapılan fark analizi sonuçlarına göre katılımcıların hiçbir sosyo-demografik özellikleri ile pozitif yönde olumlu bir ilişki bulunmamıştır ($p>0,05$). Bu sonuçlar ışığında, H_B hipotezi red edilmiştir.

Tablo 4’de Covid-19’un Nedenleri Algısı Ölçeği ile yapılan fark analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4. Covid-19’un Nedenleri Algısı Ölçeği Fark Analizi Sonuçları

Covid-19’un Nedenleri Algısı Ölçeği		N	\bar{X}	S.S.	T	P	
Cinsiyet	Kadın	210	3,09	0,647	-4,166	0,000	
	Erkek	95	3,47	0,907			
Medeni Durum	Evli	80	3,19	0,845	-0,278	0,782	
	Bekar	225	3,22	0,726			
Yaşanılan Bölge	Kentsel	146	3,15	0,799	-1,432	0,153	
	Kırsal	159	3,27	0,715			
Covid-19’un Nedenleri Algısı Ölçeği		N	\bar{X}	S.S.	F	P	Post Hoc.
Yaş	18-25 Yaş	148	3,15	0,799	2,050	0,153	
	26-33 Yaş	96	3,27	0,715			
	34 ve Üstü Yaş	61	3,21	0,757			
Eğitim Durumu	İlköğretim ¹	41	3,54	0,761	3,306	0,021	1-4 ($p=0,014$)
	Lise ²	26	3,09	0,639			
	Ön Lisans ³	55	3,24	0,713			
	Lisans ve Lisansüstü ⁴	183	3,15	0,770			

Tablo 4 incelendiğinde Covid-19’un Nedenleri Algısı Ölçeği ile yapılan fark analizi sonuçlarına göre, katılımcıların cinsiyet ve eğitim durumu değişkenleri arasında pozitif yönde olumlu bir ilişki bulunmuştur ($p<0,05$). Farklılığa bakıldığında, erkek katılımcıların ortalaması kadın katılımcılardan yüksektir. Eğitim durumuna göre farklılığa bakıldığında, anlamlı ilişki

ilköğretim okuyan katılımcılar lisans ve lisansüstü okuyan katılımcılardan daha yüksek ortalamaya sahiptirler. Bu sonuç ışığında H_C hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 5 incelendiğinde komplo alt boyutu ile yapılan fark analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 5. Komplo Alt Boyutu Fark Analizi Sonuçları

Komplo Alt Boyutu		N	\bar{X}	S.S.	T	P	
Cinsiyet	Kadın	210	3,31	0,952	-3,585	0,000	
	Erkek	95	3,75	1,039			
Medeni Durum	Evli	80	3,38	1,106	-0,683	0,495	
	Bekar	225	3,47	0,959			
Yaşanılan Bölge	Kentsel	146	3,31	0,987	-2,423	0,016	
	Kırsal	159	3,58	0,994			
Komplo Alt Boyutu		N	\bar{X}	S.S.	F	P	Post Hoc.
Yaş	18-25 Yaş	148	3,40	0,972	0,335	0,716	
	26-33 Yaş	96	3,48	0,949			
	34 ve Üstü Yaş	61	3,52	1,142			
Eğitim Durumu	İlköğretim	41	3,78	0,939	2,040	0,108	
	Lise	26	3,26	0,940			
	Ön Lisans	55	3,47	1,013			
	Lisans ve Lisansüstü	183	3,39	1,006			

Tablo 5 incelendiğinde komplo alt boyutu ile yapılan fark analizi sonuçlarına göre, katılımcıların cinsiyetine ve yaşanılan bölgelerine göre pozitif yönde olumlu bir ilişki saptanmıştır ($p < 0,05$). Anlamlı farklılığın kaynağına bakıldığında, erkekler ($\bar{X}=3,75 \pm S.S.=1,039$) kadınlardan ($\bar{X}=3,31 \pm S.S.=0,952$) daha yüksek düzeyde katılım göstermektedir. Yaşanılan bölgedeki farklılığa bakıldığında, kırsal bölgede yaşayanların ($\bar{X}=3,58 \pm S.S.=0,994$) kentsel bölgede yaşayanlardan ($\bar{X}=3,31 \pm S.S.=0,987$) daha yüksek katılım gösterdikleri görülmüştür. Diğer analiz sonuçlarına bakıldığında; medeni durum, yaş ve eğitim durumuna göre pozitif yönde olumlu bir ilişki bulunmamıştır ($p > 0,05$). Bu sonuçlarla birlikte H_{C-1} alt hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 6 incelendiğinde inanç alt boyutu ile yapılan fark analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 6. İnanç Alt Boyutu Fark Analizi Sonuçları

İnanç Alt Boyutu		N	\bar{X}	S.S.	T	P	
Cinsiyet	Kadın	210	2,43	1,043	-5,931	0,000	
	Erkek	95	3,31	1,271			
Medeni Durum	Evli	80	2,73	1,191	0,265	0,791	
	Bekar	225	2,69	1,192			
Yaşanılan Bölge	Kentsel	146	2,63	1,160	-0,953	0,341	
	Kırsal	159	2,76	1,218			
İnanç Alt Boyutu		N	\bar{X}	S.S.	F	P	Post Hoc.
Yaş	18-25 Yaş	148	2,70	1,130	1,413	0,245	
	26-33 Yaş	96	2,57	1,181			
	34 ve Üstü Yaş	61	2,90	1,330			
Eğitim Durumu	İlköğretim (1)	41	3,32	1,141	4,783	0,003	1-4 ($p=0,001$)
	Lise (2)	26	2,70	1,108			
	Ön Lisans (3)	55	2,73	1,128			

Lisans ve Lisansüstü (4)	183	2,56	1,194			
--------------------------	-----	------	-------	--	--	--

Tablo 6 incelendiğinde inanç alt boyutu ile yapılan fark analizi sonuçlarına göre, katılımcıların cinsiyet ve eğitim durumu değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur ($p < 0,05$). Anlamlı farklılığın kaynağına bakıldığında, erkeklerin ($\bar{X}=3,31 \pm S.S.=1,271$) kadınlardan ($\bar{X}=2,43 \pm S.S.=1,043$) daha yüksek düzeyde katılım gösterdikleri ve ilköğretim eğitimi ($\bar{X}=3,32 \pm S.S.=1,141$) almış olan katılımcıların lisans ve lisansüstü eğitimi ($\bar{X}=2,56 \pm S.S.=1,194$) almış olan katılımcılardan daha yüksek katılım gösterdikleri tespit edilmiştir. Diğer sosyo-demografik verilere bakıldığında; medeni durum, yaşanılan bölge ve yaş değişkenleri ile pozitif yönde olumlu ilişki bulunmamıştır ($p > 0,05$). Bu sonuçlarla birlikte H_{C-3} alt hipotezi kabul edilmiştir. Bununla birlikte, çevre alt boyutu ile yapılan fark analizi sonuçlarına göre, katılımcıların hiçbir sosyo-demografik özellikleri ile pozitif yönde olumlu bir ilişki saptanmamıştır ($p > 0,05$). Bu sonuçlar ışığında H_{C-2} alt hipotezi red edilmiştir.

4.TARTIŞMA VE SONUÇ

Covid-19 pandemisi, günümüzde bireylerin hayatlarını kâbusa çeviren, korkulu bir rüya olarak yaşantımızda yerini almıştır. Ayrıca, toplumu olumlu-olumsuz bütün yönlerden etkileyen, ortaya çıkan çeşitli sebeplerden dolayı kişilerin duygusal ve fiziksel durumlarında farklılıklar yaratan toplumsal bir fenomendir. Bunun nedeni; tüm dünyayı saran salgın tehdidinin çok hızlı yayılım göstermesi ve kişilerin ruhsal durumlarında ani değişikliklere sebebiyet vermesidir. Pandemi döneminde yaşanan olumsuzluklardan kaynaklı toplum içerisinde bireylerde anksiyete, ağlama nöbetleri, panik atak, aşırı sinirlenme, yorgunluk ve halsizlik görülebilmektedir (Yanaretes, 2020:29). Covid-19 salgınının, kişiler üzerinde yarattığı psikolojik durumun nedensel algılarını araştırmak amacıyla yapılan çok fazla çalışmanın bulunmaması literatürde bir boşluğun olduğunu göstermektedir. Bunun yanında, Covid-19'un psikolojik açıdan yarattığı ruhsal çöküntüler sağlıklı çalışmaların yürütülebilmesi için bireylerin Covid-19'a yönelik korkularının ve Covid-19'un varlığına ilişkin nedenleri algılama biçimlerinin araştırılmasını ortaya koymuştur. Bu sebeple çalışmada, kişilerin Covid-19 nedenleri algılarının Covid-19 korkusu üzerinde bir ilişkisinin olup olmadığını belirlemek ve eğer bir ilişki söz konusu ise, bu ilişkinin biçimini açıklamak hedeflenmiştir.

Literatürde yapılmış olan araştırmalara bakıldığında Ekiz ve arkadaşlarının (2020) gerçekleştirmiş olduğu çalışmada, Covid-19 pandemisi sırasında kişilerin kontrol algısı ve sağlık kaygısı düzeylerine ilişkin 1050 kişiye uyguladıkları online anket yoluyla topladıkları veri analiz sonuçlarından elde edilen bilgilere göre, katılım sağlayanlarda orta şiddette panik bozukluğu olduğu saptanmıştır (Ekiz, vd.2020:139). Tönbül (2020) tarafından yapılmış olan çalışmada, Covid-19 pandemisi sonrasında 20-60 yaş arası kişilerin ruhsal durumlara karşı ne kadar dayanıklı olduklarını görmek adına uygulanan anket sonuçlarından yapılan çıkarımlara göre ise, toplum içerisinde kaygı, korku, panik, endişe ve yitirilmiş umut durumlarının olduğu saptanmıştır. Salgın sonrasında sevdiklerini kaybeden bireylerin, yaşadığı korku ve endişenin yanında hayata daha negatif düşüncelerle baktıkları sonucuna da ulaşılmıştır (Tönbül,2020:163-169). Rajkumar ve arkadaşlarının (2020) yapmış oldukları diğer bir araştırmada, Covid-19 pandemisinin ilk sıralarında ve vaka sayılarının hızlı bir artış gösterdiği dönemde katılımcılarda çok fazla korku, panik, endişe ve kaygı bozukluğunun görüldüğü saptanmıştır (Rajkumar, vd.2020:e102066). Çin'in Wuhan eyaletinde pandeminin ilk patlak verdiği sıralarda yapılmış olan bir araştırmada, ankete katılım sağlayan bireylerin %50'sinden fazlasının ruhsal durumlarının orta ve şiddetli derecede kötü olduğu

saptanırken, 1/3'nün de orta ile şiddetli seviyede kaygı yaşadıkları görülmüştür (C. Wang, vd. 2020).

Çalışmanın bulguları incelendiğinde, katılımcıların Covid-19 nedenleri algılarından komplo alt boyutuna diğer alt boyutlara oranla daha çok katıldıkları görülmüştür. Bu durumu sırasıyla, çevre alt boyutu ve inanç alt boyutu izlemektedir. Çınar ve Küçükali (2020) Covid-19'da korkuya yönelik yaptıkları araştırmada, kişilerin çoğunlukla sosyal medya vasıtasıyla komplo teorilerini öğrendiklerini belirtmiştir. Chen ve ark. (2020) ise, Covid-19'un komplo teorisi olduğunu düşünenlerin, çoğunlukla virüsün hızlı bir şekilde yayıldığı ülkelerde ikamet ettiklerini ve sosyo-ekonomik statülerinin düşük olduğunu belirtmişlerdir. Nitekim bu çalışmada, Covid-19'un bir komplo teorisi olduğunu düşünenlerin ortalamaları kıyaslandığında anlamlı bir sonuç elde edilmese de, ilköğretim mezunlarının daha yüksek korku seviyesi ortalamasına sahip olduğu görülmüştür. Buna ek olarak, erkeklerin Covid-19'un nedensel algılarından komplo alt boyutu puanlarının, kadınların aldığı puanlardan anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmüştür. Yani, Covid-19'un bir komplo teorisi olduğunu erkek katılımcılar kadın katılımcılardan daha çok düşünmektedir. Komplo alt boyutu için anlamlı çıkan diğer bir sonuç, yaşanan bölgeler değişkenine aittir. Araştırmanın sonucuna göre, kırsal bölgelerde yaşayanlar kentsel bölgelerde yaşayanlara oranla Covid-19'un komplo teorisi olduğu düşüncesine anlamlı olarak daha fazla katılmaktadırlar.

Bu çalışmada, cinsiyetler arasında Covid-19 korkusuna yönelik anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Ancak literatür incelendiğinde, bu konuda anlamlı farklılıklar tespit eden araştırmalar mevcuttur. Örneğin; Bitan ve diğerlerinin (2020) İsrail örneklemini üzerinde yapmış olduğu çalışmada, korku seviyesinin kadınlarda erkeklere oranla daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışma ile, Bitan ve diğerlerinin (2020) yapmış olduğu çalışma arasında farklı bulgular elde edilmiş olmasının sebeplerinden birisi, örneklemin farklı ülkeden seçilmiş olmasıdır. Ancak; Korkmaz, Bakıoğlu ve Ercan (2020) Türkiye örnekleminde yapmış olduğu çalışmada, kadınların Covid-19 korkusunun erkeklere oranla anlamlı olarak daha yüksek olduğunu raporlamıştır. Elde edilen bu sonuç, bayanlarda korku ve panik seviyesindeki artışın diğer araştırmalarla da desteklenir nitelikte bulunduğunu saptamaktadır (Ekiz, vd. 2020:150; Kong, vd. 2020:11; Kurt, vd. 2020:3; Özdin-Özdin, 2020:507; C.Wang, vd. 2020). Bu çalışmanın bulguları ile tutarlı olarak Duman'da (2020) üniversite öğrencileri ile yaptığı araştırmasında, cinsiyete göre Covid-19 korkusu puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Cao ve ark. (2020) örneklemini 7143 kişinin oluşturduğu çalışmasında, cinsiyete göre anlamlı bir farklılık tespit edememiştir. Huang ve Zhao (2020) yapmış oldukları çalışmalarda benzer çıkarımlar bulmuşlardır. Tüm bu bahsedilen bulguların aksine, Paksoy (2020) erkeklerin Covid-19 korkusunun kadınlardan daha yüksek olduğunu bulmuştur. Bu açıdan Türkiye örnekleminde yapılan çalışmalarda, Covid-19 korkusunun cinsiyete göre farklılaşması noktasında oldukça önemli bulguların yer aldığı görülmektedir. Bu duruma; çalışılan yaş grubu, yaşanan yer, sosyal statü, meslek, pandemi sürecinde izolasyonun sağlanamayacağı iş ortamlarında çalışmak gibi örneklemler arasında görülen kişisel farklılıkların da sebep olabileceği düşünülmektedir.

Yapılmış olan diğer bir çalışmada, yaş faktörüne bakılarak grupların puanlamalarında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Çalışmadan yapılan çıkarımlardan birisi, en genç yaş grubundaki bireylerin Covid-19 korkusunu en fazla yaşadığı yönünde olmuştur. Diğer bir ifadeyle, Covid-19 korkusunu en fazla yaşayan yaş grubu 15-20 aralığındaki gençler olmuştur. Çalışmaya katılan bireylerin yaşı arttıkça Covid-19 korku seviyesi ters orantılı olarak düşmektedir. Ortaya çıkan sonuç ile gündelik yaşantımızdaki durum arasında zıtlık bulunmaktadır. 65 yaş ve üzeri kişilerde kronik ve daha kalıcı rahatsızlıklar görülmektedir ve Covid-19 pandemisinde bu grup

daha fazla tehdit altındadır. Yaş ilerledikçe korku seviyesinin daha fazla olması gerekirken, araştırmadan tersi bir çıkarım elde edilmiştir (Li, vd. 2020:1204; Sağlık Bakanlığı, 2020:12).

Toplumda yaşanan en zor durumlarda ve çekilen acılar sonrasında kişiler bir sığınak ararlar. Buldukları sığınak ise, manevi boyutun onları getirdiği nokta olan dinleri olur. Kişinin başına gelmiş özellikle hastalık, afet, travmatik olaylar, ölüm gibi durumlarda birçok düşünce içine girilir ve sorgulamalara başlanır. Kişi gerekli cevapları din kavramı içinde inandığı inanç sisteminde bulmaktadır (Gencer, 2019:230-239; Ramos- Leal, 2013:45). Kişi geçirdiği kötü olaylardan sonra, inandığı din gereğince sabır ve tevekkülle yaşadığı durumdan kurtulmayı bekler. Yaş arttıkça dindeki inancın kuvvetinin de gitgide arttığı görüldüğüne göre (Emmons,2009:78), dindarlık boyutu ne kadar yüksek olursa çözüm üretme durumuna bağlı olarak, manevi hissiyat ve daha çok yaradana sığınma gereğinin artacağı göz ardı edilemeyecek bir gerçektir. Yaradana olan inancın korku ve panik durumunu azaltarak, ruhsal durumda iyileşmelere yol açacağı görülmektedir. Yaşı genç olan kişilerin, ileri yaş seviyesindekilere oranla hayat tecrübeleri ve yaşanmışlıkları daha azdır. Bu da olumsuz olaylara çok fazla maruz kalmadıklarını göstermektedir. İleri yaş grubundaki kişiler, daha fazla hayat tecrübesine ve yaşanmış deneyime sahip oldukları için bu konuda genç yaş grubuna göre şanslıdır. Covid-19 pandemisi, kendisi ile birlikte getirdiği olumsuzlukları gençlere yaşatırken, onların hayattaki tecrübesizliklerini de ortaya çıkarmış ve bu durum genç yaştaki bireylerde korku ve endişe durumunun daha yüksek olmasına yol açmıştır. Bu konu ile ilgili literatürde çalışmalara rastlamak mümkündür. Huang ve Zhao (2020) tarafından gerçekleştirilmiş olan bir araştırmada, genç yaş aralığındaki bireylerin korku ve endişe seviyelerinin ileri yaş grubundakilere oranla daha fazla olduğu saptanmıştır. Kong ve arkadaşlarının (2020) yapmış olduğu diğer bir çalışmada ise, 50 yaş ve üzeri bireylere uygulanan anket sonuçlarından elde edilen çıkarım, ileri yaştaki grubun kaygı ve endişe puanlarının daha fazla olduğudur. Bakioğlu ve arkadaşlarının (2020) yapmış olduğu araştırma sonucunda, yaş faktörü ile Covid-19 korkusu arasında anlamlı bir ilişki saptanamamıştır. Badahdah ve arkadaşları (2020) tarafından yapılmış olan bir çalışmada, Umman'da doktorlar üzerinde uygulanan anket çalışması sonuçlarına göre yaş değişkeni ve kaygı arasında birbirini etkileyen olumlu bir etken görülmemektedir. Bu araştırmada, Covid-19 korkusu ile inanç alt boyutu bağlamında pozitif yönlü bir etki bulunamamıştır. Elden edilen çıkarıma dair literatürdeki araştırmalar incelendiğinde, Paksoy'un (2020) 1112 katılımcı ile yapmış olduğu çalışmada, Covid-19 korkusu ile inanç boyutu arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Yani Paksoy'a (2020) göre, inanç arttıkça Covid-19 virüsüne yönelik korku da artmaktadır.

Bu çalışmada, cinsiyete göre anlamlı bir farklılığın görüldüğü diğer etken; değişken inanç boyutu olmuştur. Erkek katılımcıların inanç boyutundan almış oldukları puan, kadın katılımcılardan anlamlı olarak daha yüksektir. Yani, erkekler kadınlara oranla Covid-19'un tanrının cezalandırması veya kaderimizin bir parçası olduğunu daha fazla düşünmektedirler. İnanç boyutunda görülen diğer bir farklılaşma, eğitim durumları arasındadır. Covid-19'un kaynağının inançla ilgili olduğunun düşünülmesi, lisans ve lisansüstü mezunu katılımcılara oranla ilköğretim mezunu katılımcılarda daha fazladır.

Çalışmaya katılan bireylerden elde edilen anket sonuçlarına göre, eğitim seviyesi ile Covid-19 korkusu bağlamında pozitif bir etki saptanamamıştır. Yani, kişi ne kadar eğitilmiş olursa olsun, eğitim seviyesinin yüksek olması Covid-19 korkusu ilişkisini etkileyememiştir. Çalışmadan elde edilen bu çıkarımlar, alan yazındaki birçok araştırma ile benzerlik göstermektedir. Bakioğlu ve arkadaşlarının (2020) gerçekleştirmiş olduğu çalışmada, eğitim faktörü ile Covid-19 korkusu bağlamında pozitif bir etki saptanamamıştır. Tönbül (2020) Covid-19 pandemisi sonrasında yapmış olduğu çalışmasında, 20-60 yaş arası kişilerin ruhsal durumlarındaki dayanıklılıklarını ölçmek adına bir anket uygulamıştır (Tönbül, 2020:165-166). Elde edilen sonuca göre, bireylerin ruhsal açıdan

dayanıklı olması ile eğitim seviyesi arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Ekiz ve arkadaşları (2020) tarafından yapılan diğer bir çalışmada da, bireylerin ruhsal açıdan dayanıklı olması ile eğitim seviyesi bağlamında pozitif bir etki görülmemektedir (Ekiz, vd. 2020:150).

Çalışmanın ele alınan bulgularından birisi de, medeni durumun Covid-19 korkusu ile olan ilişkisidir. Anket sonuçlarından elde edilen veri sonuçlarına göre, medeni durum ve Covid-19 korku seviyesi arasında anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır. Gerçekleştirilmiş olan farklı araştırmalarda ise, medeni durum ve Covid-19 korkusu ilişkisi arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir (Badahdah, vd. 2020; Kong, vd. 2020; Kurt, vd. 2020; Tönbül, 2020; C. Wang, vd. 2020).

Diğer bir alt boyut olan çevrenin ise, Covid-19 korkusu ile aralarında istatistiksel olarak düşük düzeyde anlamlı pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir. Yani, katılımcıların Covid-19'un insanların doğaya zarar vermesi sonucunda oluştuğunu düşünmeleri ile, Covid-19'a yönelik korkularının olması arasında doğrusal bir ilişki vardır. Ancak bu ilişkinin derecesi zayıftır.

Çalışmaya kadın katılımcılar, erkek katılımcılardan iki kat daha fazla oranda katılım sağlamışlardır. Bunun yanında, eğitim durumu açısından da katılımcıların eşit bir şekilde dağılmadığı görülmektedir.

5.ÖNERİLER

Covid-19 salgını, tüm insanlığı etkisi altına alarak tehdit etmeye devam etmektedir. Bu konuda, pandemi sürecini deneyimlemiş ve deneyimlemeye de devam eden bir toplumun psikolojik durumu ciddi anlamda ele alınmalı ve gerekli tedbirler göz ardı edilmeden uygulanır hale getirilmelidir. Covid-19 salgın sürecinin yaratmış olduğu korku, endişe, panik ve kaygı her zamankinden daha fazla yaşanıyor olsa da, toplumu güçlendirici ve bilgilendirici farklı müdahale programları devlet tarafından hayata geçirilmelidir. Bunun yanında, salgının ne zaman biteceği bilinmediği için, bireyler pandemi sonrası içinde hazır halde bulundurulmalıdır. Tüm dünyaca bu salgını atlatabilmenin en önemli yolu, **farkındalık yaratabilmek** olmalıdır. Bireyler farkındalık yaratabilmek için, öncelikle salgın ile ilgili eğitimler vermeye çalışmalıdır. Sosyal medyayı en çok kullanan kesim, genç yaştaki bireylerdir. Bu nedenle, Covid-19 ile ilgili yapılan paylaşım içeriklerinin yönlendirici, anlaşılır, güvenilir ve bilgilendirici olması gerekmektedir. Aynı zamanda, salgın haberlerinin hayatta kullanılabilir uygulamalara da yer vermesi önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

Altın, Z. (2020). Covid-19 Pandemisinde Yaşlılar, Tepecik Eğit. ve Araşt. Hast. Dergisi,2020;30, 49-57.

Arpacıoğlu, M.S., Baltacı, Z. Ve Ünübol, B. (2021). "Covid-19 Pandemisinde Sağlık Çalışanlarında Tükenmişlik, Covid Korkusu, Depresyon, Mesleki Doyum Düzeyleri Ve İlişkili Faktörler", Çukurova Medical Journal, 46(1):88-100.

Bakioğlu, F., Korkmaz, O., & Ercan, H. (2020). Fear of COVID-19 and positivity: mediating role of intolerance of uncertainty, depression, anxiety, and stress. International Journal of Mental Health and Addiction.1-14.

- Bitan, D. T., Grossman-Giron, A., Bloch, Y., Mayer, Y., Shiffman, N. ve Mendlovic, S. (2020). Fear of COVID-19 scale: Psychometric characteristics, reliability and validity in the Israel population. *Psychiatry Research*, 289 (2020), 1-5
- Budak, F. ve Korkmaz, Ş. (2020). COVID-19 Pandemi Sürecine Yönelik Genel Bir Değerlendirme: Türkiye Örneği. *Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi*, (1), 62-79.
- Badahdah, A.M., Khamis, F. & Al Mahyijari, N. (2020). The Psychological Well-Being of Physicians During COVID-19 outbreak in Oman. *Psychiatry Research* 289(113053), 1-2.
- Cao, W., Fang, Z., Hou, G., Han, M., Xu, X., Dong, J. & Zheng, J. (2020). The Psychological Impact of the COVID-19 Epidemic on College Students in China. *Psychiatry Research* 287(112934), 1-5.
- Chen, X., Zhang, S. X., Jahanshahi, A. A., Alvarez-Risco, A., Dai, H., Li, J., & Ibarra, V. G. (2020). Belief in a COVID-19 conspiracy theory as a predictor of mental health and well-being of healthcare workers in Ecuador: cross-sectional survey study. *JMIR Public Health and Surveillance*, 6(3).
- Çatuk, C., ve Aydın, K. (2021). Covid-19 Dünya ve Türkiye Tedarik Zinciri Üzerine Etkileri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (37), 427-449.
- Çınar O., & Küçükali (2020). A. Akademisyenlerin Kovid-19 Algısı. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(4), 1633-1654.
- Çifçi, F., Demir, A. (2020). Covid-19 Pandemisinde Türk Profesyonel Futbolcuların Covid-19 Korkusu Ve Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi. *Spor ve Rekreasyon Araştırmaları Dergisi* 2 (ÖS1), 26-38.
- Dikmen, U.A., Kına, H.M., Özkan, S., İlhan, M.N. (2020). Covid-19 Epidemiyolojisi: Pandemiden Ne Öğrendik. *J Biotechal and Strategic Health Res.* 1, 29-36.
- Duman, N. (2020). Üniversite öğrencilerinde COVID-19 korkusu ve belirsizliğe tahammülsüzlük. *The Journal of Social Science*, 4(8), 426-437.
- Ekiz, T., İlman, E., Dönmez, E. (2020). Bireylerin Sağlık Anksiyete Düzeyleri İle Covid-19 Salgını Kontrol Algısının Karşılaştırılması, Uluslar arası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi, 6 (1), 139-154.
- Emiral, E., Çevik, Z.A. ve Gülümser, Ş. (2020). Covid-19 Pandemisi ve İntihar, ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi, 5, 138-47.
- Emmons, R. A. (2009). *Teşekkür Ederim*. (Çev.). Kül, N., İstanbul: Doğan Kitap.
- Gencer, N. (2019). Hemodiyaliz Hastalarında Dindarlık ve Öznel İyi Oluş. (Doktora Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*, 581493.

- Gencer, N. (2020). Pandemi Sürecinde Bireylerin Koronavirüs (Kovid-19) Korkusu: Çorum Örneği. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 2(4), 1153-1173.
- Geniş, B., Gürhan, N., Koç, M., Geniş, Ç., Şirin, B., Çırakoğlu, O. C., & Coşar, B. (2020). Development Of Perception And Attitude Scales Related With Covid-19 Pandemia. *Pearson Journal Of Social Sciences & Humanities*, 5(7), 306-326
- Huang, Y. & Zhao, N. (2020). Generalized Anxiety Disorder, Depressive Symptoms and Sleep Quality During COVID-19 Epidemic in China: a Web-Based Cross-sectional Survey. *Psychiatry Research* 288(112954), 1-6.
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.59d3d331e59fd4.00419740 (Erişim Tarihi: 01.03.2021)
- Karagöz, Y. (2016). *SPSS 23 ve AMOS 23 Uygulamalı İstatistiksel Analizler*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kong, X., Zheng, K., Tang, M., Kong, F., Zhou, J., Diao, L. & Yuchao, D. (2020). Prevalence and Factors Associated with Depression and Anxiety of Hospitalized Patients with COVID-19. *MedRxiv* 2020, 1-12.
- Kurt, O., Deveci, S. E., & Oguzoncul, A. F. (2020). Levels of Anxiety and Depression Related to COVID-19 Among Physicians: An online cross-sectional study from Turkey. *Annals of Clinical and Analytical Medicine*, 1-6.
- Ladikli, N., Bahadır, E., Yumuşak, F. N., Akkuzu, H., Karaman, G., & Türkkan, Z. (2020). Kovid-19 Korkusu Ölçeği'nin Türkçe Güvenirlilik Ve Geçerlik Çalışması. *International Journal of Social Science*, 3(2), 71-80.
- Lin, C. Y. (2020). Social Reaction Toward the 2019 Novel Coronavirus (COVID-19). *Social Health and Behavior* 3(1), 1-2.
- Li, Q., Guan, X., Wu, P., Wang, X., Zhou, L., Tong, Y. & Feng, Z. (2020). Early Transmission Dynamics in Wuhan, China, of Novel Coronavirus-Infected Pneumonia. *New England Journal of Medicine* 382(13), 1199-1207.
- Özdin, S. & Özdin, Ş. B. (2020). Levels and Predictors of Anxiety, Depression and Health Anxiety During COVID-19 Pandemic in Turkish Society: The Importance of Gender. *International Journal of Social Psychiatry* 66(5), 504-511.
- Paksoy, H. M. (2020). Covid-19 Pandemisi ile Oluşan Korku ve Davranışlara İnançın Etkisi Üzerine Bir Araştırma: Türkiye Örneği. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 135-155.
- Rajkumar, R. P. (2020). COVID-19 and Mental Health: A Review of the Existing Literature. *Asian Journal of Psychiatry* 52, 102066.

- Ramos, C. & Leal, I. (2013). Posttraumatic Growth in the Aftermath of Trauma: a Literature Review about Related Factors and Application Contexts. *Psychology, Community & Health* 2(1), 43–54.
- Sağlık Bakanlığı. (2020). *COVID-19 (Sars-CoV-2 Enfeksiyonu-Bilim Kurulu Çalışması) Genel Bilgiler, Epidemioloji ve Tanı*. Ankara: Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü.
- Shigemura, J., Ursano, R. J., Morganstein, J. C., Kurosawa, M., & Benedek, D. M. (2020). Public response to the novel 2019 coronavirus (2019-nCoV) in Japan: Mental health consequences and target populations. *Psychiatry and clinical neurosciences*, 74(4), 281. doi: 10.1111/pcn.12988
- Türkmen, M. ve Özşarı, U. (2020). Covid-19 Salgını ve Spor Sektörüne Etkileri, *International Journal Of Sport Culture and Science*, 8(2), 2148-1148.
- Tönbül, Ö. (2020). Koronavirüs (Covid-19) Salgını Sonrası 20-60 Yaş Arası Bireylerin Psikolojik Dayanıklılıklarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Akademik Psikolojik Danışma ve Rehberlik Araştırmaları Dergisi* 2(2), 159-174.
- Uğraş, D. A., Kına H.M., Özkan S. ve İlhan M.N. (2020). COVID-19 Epidemiyolojisi: Pandemiden Ne Öğrendik, *J Biotechnol and Strategic HealthRes*, 1, 29-36.
- Yakut, E., Kuru, Ö., Güngör Y. (2020). Sağlık Personelinin Covid-19 Korkusu İle Tükenmişliği Arasındaki İlişkide Aşırı İş Yükü ve Algılanan Sosyal Desteğin Etkisinin Yapısal Eşitlik Modeliyle Belirlenmesi, *Ekev Akademi Dergisi*, 83, 241-262.
- Yanarates, E. (2020). An Overall Evaluation of the Covid-19 Pandemic. *Social Scientific Centered Issues* 2(1), 24-33.
- Zhou, P., Yang, XL, Wang, XG., Hu, B., Zhang, L., Si, H. R. & Shi, Z-L. (2020). A Pneumonia Outbreak Associated with a New Coronavirus of Probable Bat Origin. *Nature* 559, 270-289.